

עלון מספר 114 – נובמבר 2023

יחד עם כל עם ישראל, בארץ ובתפוצות, קהילת ילידי קרפטורוס וצאצאיהם – אנו מייחלים ומתפללים לשיבת כל החטופים, להחלמת כל הפצועים ולחזרת תושבי האזורים שנאלצו לפנות את בתיהם. בין הפצועים והפליטים מבתיהם גם הצאצאים שלנו*.
כשאנו מאוחדים, ורק ביחד, יש לנו את העוצמה להתגבר על הרוע, המאיים לכלותינו.
אין לנו ארץ אחרת וביחד, יחד עם בני הקהילה בתפוצות, יש לנו את הכוח לעבור תקופה קשה זאת.

• נא העבירו אלי את שמות הפצועים והפליטים שלנו [רותי 0505643299]

להלן הפנייה של זאב מילבאואר, יו"ר העמותה, לחברי הקהילה, שפורסמה ב-10.10.2023:

מיום שבת [7.10.2023] אנחנו מתמודדים עם אירוע קשה, אירוע שמזכיר לכולנו את הימים הכי אפלים שעברו משפחותינו על אדמת אירופה, אירועים, שבהם משפחות שלמות נמחקות, כאשר הרבה ילדים ותינוקות נרצחים; משפחות מאבדות את בתיהן ונהפכות לפליטים.

כל עזרה אשר נדרשת עבור אותן המשפחות כעת, כמו הרבה דברים בארצנו, לצערנו, עלולה לקחת זמן וכרוכה בלא מעט תהליכים בירוקרטיים. אנחנו יודעים, שבסופו של הדבר, המדינה תעזור להם, אך המשמעות היא - איבוד זמן יקר.

ביום ראשון ושני [8.10-9.10] פעלתי בצורה אישית על מנת לעזור למשפחות הפצועים בבתי החולים ולמשפחות שפגנו מכפר עזה למלון בשפיים. אבל זה אירוע גדול, גדול מאוד, וחייבים לתת מענה מידי וספציפי למשפחות אלו.

אנחנו, ארגון יוצאי זאקרפטיה, על כל פעיליה, נעשה הכול, אבל הכול על מנת לתמוך במשפחות שנפגעו.

אנחנו פונים אל ליבם של כל אנשי הקהילה שלנו ומבקשים לתרום לארגון, תוך התחייבות שכל שקל שייתרם יועבר למשפחות שנפגעו תוך שקיפות מלאה.

יש לציין, שכל הפעילים בארגון עובדים בארגון בהתנדבות ללא שכר והחזר הוצאות אישיות. אנו מתחייבים להקדיש את כל העזרה לזכרם של הורינו ולמשפחות שלנו, שנספו בשואה, שחינכו אותנו לנתינה ולאהבת אדם.

את התרומות ניתן להעביר לחשבון על שם "הארגון העולמי יוצאי זאקרפטיה טרנסקרפטיה", בנק לאומי, מספר הבנק - 10, שם הסניף - פלורנטין (ת"א), מספר הסניף - 805, מספר חשבון 50122978 או על ידי תשלום באמצעות כרטיס אשראי, עם פנייה אישית, טלפונית, ליצחק קליין 054-3034424. בתודה ובברכה!

Yeshiva Rambam

ZDR – Saga of Carpathian Jews Fund 3300 Kings Hwy, 2nd Floor Brooklyn NY 11234

Routing #: 065000090 Account #: 7017090962

לתרומים מחר"ל: ניתן לתרום לחשבון

על פעילות ההתנדבות שנעשתה עד כה, באומר ובתמונות:

1. שלושה שבועות אנו מספקים כ-180 פיצות לילדי המפונים מכפר עזה, הנמצאים במלון שפיים, ואינם יכולים להכין אוכל ביתי. העלות היומית - 1,000 ש"ח. לא ניתן לספר עד כמה הילדים ממתינים לשעה 17:00!
 2. שילמנו 7500 ש"ח לאירוח משפחות מרובות ילדים מעוטף עזה, שנמצאים במדרשה.
 3. רכשנו 80 מעילי פליז לחורף לחיילים בצפון בעלות של 5,000 ש"ח.
 4. רכשנו ב-5,000 ש"ח בגדים חדשים ל-60 קשישים, שפוננו באופן מרוכז מהוסטל בשדרות, כולם עולים חדשים עם צרכים מאוד ספציפיים.
 5. תרמנו 7,500 ש"ח לעמותה בבאר שבע, שהתחייבה לספק 450 כריכים לקשישים באשקלון. עד היום סופקו קרוב ל-4,000 כריכים.
 6. תרמנו 4,000 ש"ח למשפחה במצוקה מניר עוז [דור שלישי של ילידי זאקרפטיה].
 7. רכשנו שימורים, עוגות, דברי טואלטיקה ב-12,000 ש"ח למען קשישי אשקלון, שלא פונו בביתם וחלקם נותרו ללא מטפלים.
 8. יצרנו קשר עם ניצולי שואה ותושבי אשקלון ושדרות, יוצאי זקארפטיה, על מנת לבדוק את מצבם ולעזור במידת האפשר.
 9. גייסנו תרומה של 350 ארוחות חמות לקשישי אשקלון ועוד 10,000 ש"ח לתשלום אירוח של משפחות מרובות ילדים.
 10. במשך שבועיים סיפקנו למפוני כפר עזה כל בוקר פירות בקרוב ל-400 ש"ח.
 11. אירגנו שלושה ספרים למפונים בשפיים (הכול בהתנדבות).
- אנחנו ממשיכים לאתר כל מקום שבו קיימת מצוקה, ונותנים מענה מידי. למשל: אנו רוכשים אפודים קרמיים תקינים לביטחונם של אנשי מילואים, בעלי משפחות, המשרתים בהר דב. העלות עבור רכישת 14 אפודים, שכל אחד מהם עולה 2,400 ש"ח, הינה 33,600 ש"ח. לעלות החריגה נצטרך את עזרתכם!

כל הרכישות שביצענו היו כולן מסיטונאים - על מנת לנצל בצורה אופטימלית את כספי התרומות. תודה מיוחדת לתורמים שלנו ולתמיכה שאנחנו מקבלים מחברינו בארצות הברית ובישראל, שבזכותם כל הפעילות שלנו מתאפשרת. תודה רבה לכל הפעילים שלנו, שתורמים מזמנם למען הציבור שנפגע במלחמה זו.

זאב מילבאואר ואשתו

נתניה, פעילי העמותה יחד עם מפונים מהוסטל בשדרות:
יעקב הופמן (שני מימין), יונה רוב (שלישי מימין) ומיכאל אינדק (שני משמאל)

מימין: פעילי הארגון חיים דודוביץ וזיסו ויזל

זאב מילבאואר וחיים דוידוביץ עם תרומת מזון ומים

כל יום מחלקים מתנדבי הארגון 180 פיצות לילדי כפר עזה. ביום חמישי 23-25.10.2023, תרמה פרופסור מרים דוידוביץ [במרכז], ילידת מונקץ', פיצות לעילוי נשמתו של בעלה, דר' אפריים דוידוביץ, שנפטר השנה, שהכי אהב את משפחתו, את מדינת ישראל ובכל הזדמנות בכל מסעדה בדק קודם כל אם יש פיצה...

נחזור אל השגרה המבורכת.....

תוכן העניינים

1. מפגש סוכות ביער בן שמן
2. ישראלים ילידי קרפטורוס – דר' ליוויה רוטקירכן (סיילש)
3. הודעות קבועות
4. משלנו: יעל וולף פורטוגז (צ'ופ)

1. מפגש סוכות ביער בן שמן

ביום ראשון, א' חוה"מ סוכות, 1.10.2023, קיימנו את מפגש סוכות המסורתי ביער "בן שמן". הגיעו חברים רבים, שזכו למפגשים מרגשים, להעלאת זיכרונות, עם הרבה אוכל ושתייה.

הייתה פעילות לנכדים, בני הדור הרביעי: בניית סוכה וקישוטה, עבודות יצירה, פעילות עם ג'נגלר [להטוטן], רכיבה על חמור וקרטיבים שחולקו למשתתפים. כמו כן נערכו ברכות עם ארבעת המינים.

תודה לכל
הפעילים אשר
סייעו בארגון
המפגש

2. ישראלים ילידי קרפטורוס – דר' ליוויה רוטקירכן (סיילש)

במסגרת הגילוי של אנשים/נשים ילידי קרפטורוס, אשר תרמו לחברה בארץ, אני מביאה את סיפורה של ליוויה רוטקירכן, (Livia Rothkirchen) (1922-2013), שהייתה היסטוריונית של השואה, חוקרת שואת יהודי צ'כוסלובקיה ועורכת כתב העת "יד ושם: קובץ מחקרים". הפעם אצטט מתוך הספד שנשאה לזיכרה דר' גילה פטרן באתר "יד ושם":

"כמה ימים לפני חג הפסח תשע"ג הלכה לעולמה ההיסטוריונית, עובדת "יד ושם" ועורכת לשעבר של "יד ושם – קובץ מחקרים", הד"ר ליוויה רוטקירכן. ליוויה הייתה חוקרת חלוצה וחשובה בתחומים שונים, ובעיקר של שואת יהודי צ'כיה וסלובקיה, על

היבטיה השונים, ושמה הלך לפניו בתחום הזה בארץ ובעולם. בשנים האחרונות חלתה ליוויה והתקשתה לתקשר עם קהל אוהדיה ומעריכיה והסתגרה בתוך עצמה. זו הייתה מכה קשה בעבור בני משפחתה ובעבור כל מכריה שאהבו לשמוע את דעתה בסוגיות שנויות במחלוקת, שכן ליוויה תמיד נקטה עמדה מנומקת וברורה בכל עניין ציבורי-ערכי בהיסטוריה של השואה, או בחיינו בהווה. ליוויה רוטקירכן נולדה ב-1922 למשפחה בעלת קרקעות וכרמים, שומרת מסורת ואוהדת הרעיון הצינוני בעיר סְוּלוּיוּשׁ (Sevljuš), אז צ'כוסלובקיה. צ'כוסלובקיה הייתה מורכבת באותה עת מחמישה חבלים והמזרחי ביותר כונה קרפטורוס (היום חלק של אוקראינה). סְוּלוּיוּשׁ שכנה בחלקו הדרומי מערבי של החבל הזה, סמוך לסלובקיה. ב-1941 מנתה העיירה 13,331 תושבים ובכללם 4,262 יהודים. חמישה ילדים נולדו להוריה של ליוויה, בן וארבע בנות. הבן נפטר בגיל צעיר; ליוויה הייתה הבת השלישית. שפת הדיבור בבית הייתה הונגרית, אבל גם גרמנית נשמעה בו מדי פעם בפעם. עם כינונה של הרפובליקה הצ'כוסלובקית ב-1918 הונהגה השפה הצ'כית כשפת ההוראה בבתי הספר הממלכתיים בקרפטורוס ומכאן שליטתה הטובה של ליוויה בצ'כית, שהביא לה תועלת רבה בהמשך חייה, בעת שרכשה השכלה גבוהה בפראג. שליטתה בגרמנית באה לה, כאמור, מן הבית ואחר כך למדה גרמנית בתור שפה זרה בתיכון.

את לימודיה התיכוניים בחרה ליוויה ללמוד בגימנסיה בעיר חוסט (Chust) הסמוכה. היא התגוררה אצל משפחה מארחת ובסופי שבוע נהגה לשוב הביתה. היא התחילה את לימודיה בשפה הצ'כית, אבל עם כיבושה וסיפוחה של קרפטורוס בידי הונגריה במרס 1939 הוחלפה באחת שפת ההוראה ובחינות הבגרות מצ'כית להונגרית. ליוויה הצליחה להתמודד עם מעבר השפות, ולא זו בלבד, אלא שהדבר הכשיר אותה לעבור משפה לשפה בחשיבה, בלמידה ובהבעה, כישרון ששירת אותה אחר כך בעבודתה המדעית. ב-1942 עמדה ליוויה בהצלחה בבחינות הבגרות בשפה ההונגרית, אבל לא היה לה כל סיכוי להתקבל לאוניברסיטה בהונגריה, שבה כבר הונהגה בין שתי המלחמות מכסה לתלמידים יהודים באוניברסיטאות, נומרוס קלאוזוס. יהודי הונגריה כבר היו נתונים בימים ההם לגזרות כלכליות וחברתיות ונכפתה עליהם חובת "שירות העבודה", שהיה מיוחד לגברים יהודים בלבד. הם גויסו ליחידות צבאיות, בלי נשק, לעבודות שונות למען הצבא, בפיקודם של לא יהודים והיו נתונים לעתים קרובות, לאכזריות רבה. אלפי יהודים קיפחו את חייהם בשירות הזה.

עם כיבושה של הונגריה בידי גרמניה במרס 1944 הועידו ההונגרים והגרמנים את יהודי קרפטורוס להיות בין הראשונים לריכוז בגטאות ולגירוש לאושוויץ. תורם של בני משפחות רוטקירכן וריכטר (משפחת האם) לגירוש הגיע בערב חג השבועות, 26 במאי 1944. הם ומאות מתושבי הגטו הוצעדו עם מזוודותיהם אל תחנת הרכבת ונדחסו שם לקרונות בקר (כ-3,000 בני אדם). זה היה מספר הקורבנות ברוב הטרנספורטים מהונגריה) והובלו, דרך סלובקיה, לאושוויץ. הרכבת שהובלו בה בני

משפחת רוטקירכן נעצרה בסלובקיה וליוויה נשלחה עם הדלי הריק להביא מים לשתייה. אביה הורה לה לא לשוב לרכבת, אבל היא נבהלה והחלה לבכות ואביה התרכך. ההורים נספו; ליוויה ושלוש אחיותיה שרדו את השואה.

לאחר המלחמה סופחה קרפטורוס בידי ברית-המועצות ונכללה ברפובליקה האוקראינית, דבר שהניע את רוב ניצולי השואה באזור, ובכללם ניצולי סוולוש, לנטוש את המקום ולעבור לצ'כוסלובקיה. הגירוש הצפוי של המיעוט הגרמני הגדול מחבל הסודטים בצ'כיה – כשלושה מיליון בני אדם – שסייע לגרמניה הנאצית אמור היה להותיר במקום בתי מגורים ריקים ומפעלי ייצור רבים. ואכן, ניצולי קרפטורוס לא מעטים ניצלו את ההזדמנות להתיישב במקום, על כל פנים - זמנית. ליוויה ושלוש אחיותיה נסעו אחרי השחרור לעיר הולדתן סוולוש בתקווה למצוא מזכרת כלשהי מהוריהן, אך הביקור הזה הסתיים במפח נפש. הן התיישבו בפראג והחלו לעבוד לפרנסתן עד שתתאפשר עלייתן ארצה. ליוויה נתקבלה לאוניברסיטה על שם קארל בפראג ונתאפשר לה לגור במעונות הסטודנטים. היא למדה ספרות ולשון רוסית ואנגלית וב-1949 הוכתרה בתואר דוקטור. בשנות לימודיה בפראג נכבשה ליוויה בקסמה של העיר והיא דבקה בה לאהבה עד סוף ימיה. עם קבלת התואר דוקטור המשיכה ליוויה ללמוד באוניברסיטת אוקספורד באנגליה, אך חסרים פרטים על שהייתה ומעשייה שם.

השגת היתר יציאה מצ'כוסלובקיה לישראל לווה במאבק ממושך ורק ב-1956 הצליחה ליוויה לעלות ארצה והתיישבה בירושלים. כבר באוקטובר 1956 התחילה לעבוד ב"יד ושם" ובתוך חודשיים החלה לעסוק במחקר. ליוויה נרשמה לאולפן לעברית, אף שידעה את יסודות השפה, וזכתה למורה מיוחד – הסופר והמשורר שהעריצה עוד בבית, אביגדור המאירי [יליד קרפטורוס, Ódavidháza, כיום (Stare Davydkovo), לימים חתן פרס ישראל בספרות עברית (1968)].

ליוויה רוטקירכן הטביעה את חותמה בתחומים רבים בחקר השואה ואני מבקשת להתמקד כאן בעיקר בשלושה תחומים: מחקר וכתביה; עריכת כתב העת המדעי "יד ושם – קובץ מחקרים"; והבאת תעודות חשובות וארכיונים לארץ.

ספרה הראשון של ליוויה, "חורבן יהדות סלובקיה", נולד מאוסף תעודות חשובות שהגיע ל"יד ושם" מעט לפני בואה של ליוויה ארצה. מדובר בתיעוד שנאסף בידי מחלקת התיעוד (Dokumentáčná akcia) שליד מרכז הקהילות היהודיות הסלובקיות בברטיסלבה לקראת המשפטים של פושעי מלחמה הסלובקים, מקצתם גם גרמנים, שהיו אחראים לשואת יהודי סלובקיה, והחלו ב-1946 בברטיסלבה. העתקים מצולמים של המסמכים רוכזו בחשאי בשגרירות ישראל בפראג והיו מונחים שם שנים עד שנמצאה ההזדמנות, בשנות החמישים המוקדמות, להעבירם ארצה. כשהגיעה ליוויה ארצה כבר היה התיעוד הזה מקוטלג ונרשם בארכיון "יד ושם" כחטיבה M.5. 102 התעודות שנכללו בספרה "חורבן יהדות סלובקיה" הן מתוך מסמכים סודיים של משרד החוץ הגרמני בנוגע ליהודי סלובקיה, מאוסף מיקרופילם בארכיון "יד ושם", וחמישה מסמכים הם מכתבים של פעילי "קבוצת העבודה" מארכיון החלוף בז'נווה הגנוז היום בארכיון העבודה בתל אביב.

ספרה של ליוויה יצא בהוצאת הספרים של "יד ושם" במסגרת הסדרה "מגנזי יד ושם", ששמה לה מטרה לפרסם מקורות בדוקים לתולדות השואה, מלווים במבוא היסטורי ובמפתחות מתאימים, להקלת השימוש בהם. ספרה חורבן יהדות סלובקיה הוא ספר יסוד בחקר השואה ומצוטט בכל המחקרים החשובים שנכתבו מאז. 102 התעודות שבחרה ליוויה לכלול בספר מלוות בהערות הבהרה חשובות, המפורטות בבהירות ובמקצועיות, ומלמדות על קפדנותה של ליוויה. עם התעודות שפורסמו לראשונה בספר הזה נמנית "רשימה של יהודי אלמוני מסלובקיה, שנמלט ממחנה לובלין מאידאנק ביוני 1942". העדות שכתובה בצורת מכתב הועתקה בעיצומה של המלחמה ל"יומן פרידר 1942" (יומניו נמסרו ל"יד ושם") בלי ציון שם המחבר מתוך דאגה לביטחוננו האישי של הנמלט. היום

אנחנו יודעים שמדובר בדני לֵנָרד (Dionys Lenard) מז'לינה (Žilina), שגורש מסלובקיה למיידנק בראשית אפריל 1942. בראשית יוני פשטה בין האסירים במיידנק שמועה על החלפת בגדיהם האזרחיים בבגדי אסירים ועל הפיכתו של מיידנק למחנה ריכוז. דני תכנן לברוח עם חברו, אבל ברגע האחרון נמלך זה בדעתו בשל הפחד שגבר עליו. דני החליט להימלט לסלובקיה בגפו ובריחתו צלחה. הוא כתב לאחותו ששהתה אז בשוודיה על בריחתו זו ועל הגעתו לסלובקיה בסוף יוני 1942. אחותו שרדה את השואה בשוודיה ועלתה ארצה. לפי עדותה חשש דני להישאר בסלובקיה ונמלט להונגריה ושם אבדו עקבותיו.

פרק ה"מבוא" בספרה של ליוויה הוא הניתוח המדעי המקיף הראשון של קורות שואת יהודי סלובקיה שבו ניתחה לעומקם את התהליכים שהביאו להכחדתם של כ-70,000 מיהודי סלובקיה. המבוא הזה מובא בספר גם באנגלית ובזכותו היה הספר לחיבור יסוד בתחום בארץ ובעולם.

הספר ראה אור ב-1961 ואזל עד מהרה, ואין פלא. הוא היה ראשון מסוגו והעבודה החלוצית והמסורה שהושקעה בו באה לידי ביטוי באיכותו ובדיוקו. הספר היה לעזר רב לחוקרים שנגעו בקורותיהם של יהודי סלובקיה בימי השואה ואין כמעט עבודה בנושא הזה שאינה מסתמכת על ספרה. גם אני נעזרתי בו. ליוויה הייתה מודעת לקבלת הפנים האוהדת שהתקבל בה הספר ורוותה נחת רבה. במקביל לכתיבת ספרה נעשתה ליוויה עובדת באגף המדעי של "יד ושם" והועסקה גם בקטלוג מדעי והחל משנות השישים נמנתה רשמית עם צוות החוקרים של "יד ושם". בין היתר עסקה ליוויה בהבאת תיעוד חשוב מצ'כוסלובקיה ומהונגריה ליד ושם, למשל הארכיון של המנהיג הציוני ההונגרי אוטו קומוי (Ottó Komoly) ותיעוד של קטרינה סנש (אמה של חנה סנש).

ואולם גולת הכותרת של עבודתה ב"יד ושם" הייתה בעיניה מינויה לעורכת "יד ושם" – קובץ מחקרים", כתב העת המדעי וספינת הדגל המחקרית של "יד ושם". היא ערכה את קובץ המחקרים במשך 15 שנים והוציאה לאור תשעה כרכים (ז-ט"ו) בעברית ובאנגלית. בתקופה הזאת התפרסמו למעלה מ-100 מאמרים בקובץ המחקרים, הרמה המדעית הממוצעת עלתה מאוד וחוקרים בעולם כולו התחילו לראות בפרסום ב"יד ושם" – קובץ מחקרים" פרסום יוקרתי, שיתרום גם לקידום האקדמי. בין החוקרים הדגולים מן הארץ ומן העולם שפרסמו את מחקריהם בקובץ המחקרים בתקופת כהונתה של ליוויה כעורכת היו אווה אדם, רנדולף בראהם, כריסטופר בראונינג, מרטין ברושאט, לואי דה יונג, אריקה ויינצירל, ישעיהו טרונק, ג'ון קונוואי, לצד יהודה באואר, ישראל גוטמן, אהרן וייס, אוריאל טל, לני יחיל, דניאל קארפי, יוסף קרמיש ועוד. בעקבות יזמותיה וקפדנותה המדעית התפרסמו מחקרים חדישים והתנהלו דיונים מעמיקים ועם הזמן נעשה כתב העת תחת שרביטה לבמה מדעית בין-לאומית מרכזית בתחום.

די בכמה דוגמאות מכלל המאמרים החשובים האלה כדי להאיר את יזמותיה בפרסום מחקרים חלוציים שעוררו דיון בנושאים מרכזיים והקדימו את זמנם במידה רבה. למשל מאמרו של נחמן בלומנטל על יומנו של אדם צ'רניאקוב בעניין ההנהגה היהודית בתקופת השואה, מאמריהם של ישעיהו טרונק ואהרן וייס על היודנרטים ומאמרו של בלה ואגו על יומנו של אוטו קומוי. רוב המאמרים הללו הקדימו בשנים רבות את הספרים שהתפרסמו את מאמרו של ישראל גוטמן על ראשית המחתרת המזוינת בגטו ורשה או את מאמרו של יהודה באואר על פעולות ההצלה דרך וילנה. שלושה מן המאמרים החשובים על התפתחות המדיניות הנאצית כלפי יהודים הם המאמר של אווה אדם על תכניות חקיקה אנטי יהודית בראשית המשטר הנאצי, מאמרו של כריסטופר בראונינג על מדיניות משרד החוץ הגרמני בשנים 1933-1940, ומאמרו של מרטין ברושאט על ספרו השנוי במחלוקת של דיוויד אירווינג, Hitler's War. ליוויה היא שיזמה את פרסום מאמרו של ברושאט שהציג ניתוח פונקציונליסטי מובהק של התפתחות המדיניות האנטי-יהודית של הנאצים ועורר דיון סוער. מאמרים חלוציים התפרסמו גם על מדיניות מדינות הציר ויחסן של האוכלוסיות

המקומיות אל היהודים, כגון מאמרו של רנדולף בראהם על פעולות הרצח הראשונות נגד יהודי הונגריה, בקמיניץ פודולסק ובדלווידק. המאמרים האלה הם רק זעיר מזעיר מן היבול העשיר שהניבו יזמותיה של ליוויה והקנו לה מוניטין.

לצד עריכת כתב העת הוסיפה ליוויה לעסוק במחקר ולהיות מעורבת בהבאת תיעוד ל"יד ושם". ליוויה פרסמה מאמרים מחקרניים בתחומים רבים. היא הייתה חלוצה בחקר צ'כוסלובקיה והשוואה, ופרסמה מאמרים על הממשלה הגולה, הממשלה הצ'כית בפרוטקטורט בפראג, ההנהגה היהודית בטרזין ועוד.

היא הייתה גם חלוצה בחקר צעדות המוות, תגובות הוותיקן לשואה, והשוואה בקרפטרס. בכל הנושאים האלה הייתה ליוויה חלוצה והקדימה בשנים רבות את הספרים המרכזיים שעסקו בנושאים הללו [בין שורשיות וניכור - היבטים בקורות יהודי קרפטרס], קובץ מחקרים, "ב (תשל"ח), עמ' 105-143].

בשנת 1973 יצא לאור הספר "שואת יהודי אירופה" בעריכתם של ליוויה רוטקירכן וישראל גוטמן. ליוויה הביאה עמה את ניסיונה הרב בעריכה מדעית, ויחד עם המוניטין הבין-לאומיים שלה, ומעמדו המחקרי הבין-לאומי של ישראל גוטמן, הצליחו שניהם לקבץ בספר מאמרי מחקר מרכזיים פרי עטם של חוקרים חשובים מן הארץ ומן העולם והספר היה לספר יסוד ללימודי השואה עד היום.

בעיניה של ליוויה היה ספרה האחרון, "תולדות השואה - בוהמיה ומורווייה", פרויקט המחקר של חייה. הספר יצא לאור באנגלית בשנת 2005, ובעברית ב-2008. כמומחית בעלת שם עולמי לשואת יהודי צ'כיה הייתה ליוויה המועמדת הטבעית לכתוב את הספר הזה בסדרת תולדות השואה, שכל כך בה מסכם ומנתח את תולדות השואה בארץ ספציפית, או בנושא מרכזי. אחד ההיבטים המיוחדים בספר הוא העיסוק הרחב ברקע התרבותי של היהודים ושל החברה הצ'כית שבה חיו. יהודי בוהמיה ומורווייה, שעד אמצע המאה התשע-עשרה תקשרו ויצרו בעיקר בשפה הגרמנית, החלו ליצור גם בשפה הצ'כית בעקבות הזדהותם עם מאבקם הלאומי של הצ'כים לעצמאות מדינית. במפנה המאות התשע עשרה והעשרים קנה לו גם הרעיון הציוני נפשות בקרב הסטודנטים, בעיקר מחוגו של מרטין בובר, ויצירותיהם ביטאו את ערגתם לציון. יהודה באואר רואה בספר הזה "מחקר חלוצי", והוא מתפעל מיכולתה של ליוויה "לסקור את תחום הפרוזה, השירה, התיאטרון, המוזיקה והאמנויות". באואר טוען שעם התיאור זה "מכינה ליוויה את הקורא להבנה עמוקה יותר של ההתפתחויות בשנות המלחמה והשואה".

לדברי החוקר מייקל ל' מילר, יש לראות את ספרה הראשון של ליוויה וספרה האחרון שיצא לאור כמעט 45 שנים לאחר הראשון, מבחינה מסוימת, כשני חלקים של מחקר אחד אשר "יחד מעמידים תיאור היסטורי מקיף של השואה בצ'כוסלובקיה לשעבר". מילר קובע ש"רוטקירכן אורגת חלק גדול מן המחקר הקיים בסיפור מרתק, ובתוך כך היא אף קוראת תיגר על כמה דעות מקובלות. וחשוב יותר, היא כתבה את החיבור המקיף הראשון באנגלית על השואה בבוהמיה ומורווייה ובכך הבטיחה שימש נקודת פתיחה ואמת מידה לכל חיבור שייכתב להבא על הנושא הזה".

אם נכונה האמרה שאדם לא מת כל עוד הוא חי בזיכרונם של החיים, הרי שלליוויה מובטחים עוד חיים ארוכים. יצירותיה, שהניחה אחוריה, הם ערובה לכך. יהי זכרה ברוך.

לליוויה היו 3 אחיות, שאיתן חוותה את מוראות השואה: חנה (הלנה) מינץ, בלנקה לדרר ואולגה. למרבה הצער שלושתן נפטרו בשבוע אחד, ממחלה.

שלושת אחייניה הם יואל מינץ (בנה של חנה), תמר לדרר-ברקן ורינה ויזר (בנותיה של בלנקה). מהקשר עם אחייניה נודע המידע על הוריה ובני משפחתה:

אולגה רוטקירכן הייתה הבכורה ונולדה ב-1913. עוד לפני המלחמה היא זכתה בפרסים רבים על הישגיה במשחק השחמט. לאחר עלייתה ארצה עבדה אולגה כמנהלת חשבונות ב"עמידר". היא התגוררה על הכרמל ונפטרה ב-5.1.1995, בת 82.

חנה מינץ מונצחת בספר הנצחה לניצולי השואה בהוד השרון [שערכה חברתנו אביבה אבן חן, לבית רוזנטל, יחד עם בעלה מוטי].

להלן תמצית מתייעוד זה: "חנה נולדה בשנת 1917 לארנקה-גולדה ואברהם-סלומון רוטקירכן בעיר סבלוש שבצ'כוסלובקיה. חנה גדלה במשפחה מבוססת, האב היה בעל יערות בהרי הקרפטים והיה סוחר בענף העצים. המשפחה כללה בנוסף לחנה עוד אח, שמעון, ושלוש אחיות: אולגה, ליויה ובלנקה... ב-19 במרס 1944 עם פרוץ המלחמה וכיבוש האזור בידי הגרמנים, ולמרות כל ההחמרות והמגבלות, החיים בעיר היו נסבלים. כל זאת עד לחודש אפריל 1944. המשפחה גורשה יחד עם כל יהודי העיר למחנה ההשמדה אושוויץ בירקנאו. באושוויץ הופרדה חנה מהוריה. אמה

נשלחה למשרפות והאב למחנה כפייה. האב, אברהם-סלומון, נשלח למחנה הריכוז בזקסנהאוזן-אורניינבורג. ב"צעדת המוות" ביום השחרור – נורה ונהרג. בסוף 1944 נשלחה חנה עם קבוצת אסירות לעבודות כפייה.

בחודשיים האחרונים של המלחמה נשארה חנה במחנה ציטאו [zittau - עיר בגרמניה] לעבודות כפייה. באביב 1945 כבש הצבא האדום את המקום וחנה וכל עובדי המחנה שוחררו. בשנת 1949 עלתה חנה בקבוצה מאורגנת של יהודי צ'כוסלובקיה.

בארץ נישאה ליקותיאל מינץ. משפחת מינץ הייתה בעלת פרדסים ומשק חקלאי ענף במגדיאל. לאחר מות בעלה בשנת 1968 המשיכה חנה לנהל בחריצות את המשק החקלאי.

חנה התנדבה במוסדות שונים: ויצ"ו, הוועד למען החייל ויע"ל - להם תרמה רבות.

במגדיאל זכו חנה ויקותיאל לגדל את שני ילדיהם: אברהם ז"ל - נפל במלחמת יום הכיפורים על גבעות סיני, לא רחוק מתעלת סואץ, ויואל - מנהל בכיר בבנק. לחנה נולדו שני נכדים: עומר ואלון. חנה נפטרה בת 80 בשנת 1995.

בלנקה לדרר הייתה ילידת 1924. היא הייתה המנהלת של בית ההורים ליוצאי מרכז אירופה ברמת חן. היא הייתה בקיאה ב-9 שפות! בנותיה מתגוררות בוונקובר (רינה) ובעין איילה (תמר). בלנקה נפטרה בגיל 70, ב-10.1.1995.

3. הודעות קבועות

א. עדכון דפי הקשר: נודה לכל אחד מכם על עדכון המידע האישי (כתובת, מספר טלפון, כתובת

דוא"ל) למתנדבים: יוסי קוטונה 050-9922217 רותי פיקסלר 050-5643299

ב. אנו מציינים בכל שנה בטקס האזכרה השנתי ב"יד ושם" את שמם של ניצולי השואה, אשר נפטרו בשנה האחרונה. המידע הנחוץ: שם מלא [אפשרי להוסיף שם נעורים לנשים], מקום הלידה, מקום החיים בארץ ותאריך הפטירה.

את המידע מרכזת רותי פיקסלר 050-5643299 ruthfixler@walla.co.il

ג. אתר הארגון פתוח לשירותכם: carpati.org.il. אתר הארגון פתח לשונית בשפה האנגלית,

ואנו מתחילים למלא אותו בתוכן, כך שהוא יהיה זמין וקריא גם לחברינו שבתפוצות. יש להיכנס

ללשונית זו דרך כתובת האתר: <http://carpati.org.il> / או דרך <http://www.en.carpati.org.il>

אנא ידעו את בני המשפחה והחברים המתגוררים בחו"ל על אפשרות זו.

4. משלנו: יעל וולף פורטוגו (צ'ופ / וליקי ברזני)

אל שמה של יעל התוודעתי במסגרת התיעוד של חללי מלחמת השחרור. הדוד שלה, האח של אביה, וולף מרדכי-שמואל (מוקי), נפל בשיירת יחיעם במהלך מלחמת השחרור. תוך כדי התיעוד של הדוד התוודעתי גם אל אביה, ישראל. הוא היה ממייסדי "המכון למחקר ביולוגי בנס ציונה" והקים את התשתית של מעבדות המחקר, החדרים הנקיים ועוד. יעל העבירה לי מידע רב על הדוד וכך גם התוודעתי לכישוריה המיוחדים של יעל: היא אומנית רב תחומית, היוצרת בעבודות פסיפס, רקמה, צורפות, עיצוב, גילוף בעץ וציור. על כל אלה – ועוד – אספר בתיעוד שלהלן.

השורשים מתחילים בצ'ופ, שם נולד אביה בשנת 1928 ואל האימא, קלרה, ילידת בודפשט, בת 96, שתבלח"א. יעל עשתה עבודת חקר על משפחתה ואביא את דבריה, כלשונם:

"אבי, ישראל, נולד ליעקב וולף, אשר נולד ב-11.10.1896 בְּנוֹיִצְקָה (Nevicek), [כ-12 ק"מ צפונית לאוז'גורוד]. יעקב היה חייט והייתה לו מתפרה בעיר. ככול הנראה הגיע לאזור הונגריה מאוסטריה, שם שירת כחייל במלחמת העולם ה-1. אשתו, שרה (בלום) הייתה אישה משכילה; עקרת בית, שעסקה כמתורגמנית להונגרית, לגרמנית ולסלובקית. הם התחתנו בבית האח, אלכסנדר-דוד, בעיירה באטיו (Batyu)/Batyovo), ליד מונקץ', ועברו להתגורר בעיירה צ'ופ, שהייתה עיר מעבר, בה תחנת רכבת גדולה מרכזית. נולדו להם 4 בנים: מרדכי (מוקי) – 9.11.1927, ישראל (זיגמונד) – 2.4.1929 – נולדו בצ'ופ; אלכס יוסף (יוסי) – 1933 וחיים (שוני) – 1936 – נולדו בווליקי ברזני [Velikiy Bereznyy]. המשפחה הייתה ציונית (אבי ידע עברית לפני הגיעו לארץ) וסבא יעקב רכש חלקת קרקע ו-1000 לבנים לבניית בית בארץ ישראל. הם אף התכוונו לעלות ארצה מספר חודשים לפני המלחמה, אבל אז שרה חלתה והתוכנית התבטלה.

המשפחה של אבי חיה בעיירה צ'ופ. ב-1939 (תחת שלטון צ'כי). עם כיבוש האזור ע"י ההונגרים גורשה המשפחה מביתה (שכן אבי המשפחה לא היה יליד המקום) והוכרחה לעבור את הגשר מעל הנהר למדינה השכנה. אבא סיפר כי הם נעמדו באמצע הגשר ולא נתנו להם לעבור ולא לחזור ושתמיד צריך לזכור, שאין חוויה מזעזעת לאדם יותר מאשר גירוש מביתו. המשפחה נדדה והגיעה לאזור הרי הקרפטים והם הצליחו להסתדר ולחיות מהיד לפה."

בריאיון שהעניק ישראל לנכדו הוא מספר על בר המצווה שלו: "את בר המצווה שלי חגגתי באזור שהיה כבוש על ידי ההונגרים. אני זוכר שהלכנו בבוקר מוקדם להניח תפילין בבית הכנסת. זה היה בבית הכנסת הגדול ואחר כך, בשבת, עליתי לתורה בתוך בית המדרש של רב העיר. זה לא כמו היום, שלומדים מהתנ"ך. הגבאים של בית הכנסת אפשרו לילדים לעלות לתורה ולקרוא את הברכות של העלייה לתורה. לא לכל ילד אפשרו לקרוא את המפטיר כמו שזה היום, כמו שזה קרה אצלך בבר המצווה שלך. בר המצווה שלי הייתה כבר בתוך מלחמת העולם השנייה, כשאת היהודים נישלו מכל הזכויות. כך שלא הייתה אפשרות לחגוג - ובטוח שלא היה גם מה לאכול, והאנשים שמה היו רעבים, כך שהחוויות שלי הן רק מהנחת התפילין לראשונה ועצם זה שהוסבר לי שאני גדול ועצמאי ואני הייתי מוכרח להרגיש אחריות כי כל אחד מאתנו רצה לתרום את חלקו באיזו שהיא צורה לקיים את המשפחה ולעזור במצב הקשה הזה ששרר במלחמת העולם השנייה."

"ב-1944 גורשו כל היהודים לגטו אוז'גורוד; בחודש אפריל 1944 גורשה כל המשפחה לאושוויץ. כבר עם ההגעה ב-14.4.1944, בסלקציה הראשונה, נשלחו האם ושני האחים הקטנים לתאי הגזים. אבא סיפר שהמבט האחרון שהוא זוכר זה מבטה של אימו, ההולכת עם אחיו הקטנים; היא מביטה בו ויודעת שהם לא יפגשו שוב..." זה המקום להוסיף מידע עדכני: יומיים לפני פטירתו שיתף האב ישראל

את אשתו, קלרה, על גורל שני אחיו הצעירים, כדי שסודו לא ירד שאולה... הסתבר, שלמרבחה הזוועה, נתלשו שני האחים הצעירים מאימם ונזרקו לבור סיד, שם מצאו את מותם...

"סבא יעקב והבנים ישראל ומוקי נשלחו למחנה העבודה. הם חולקו ל-2 קבוצות, כך שרק אחד האחים נשאר עם האבא. אבא ידע שהאח שנשאר לבד לא ישרוד והצליח להתחלף עם אדם, שהייתה לו בעיה דומה, כך ששני האחים היו יחד והאבא נשאר לבד. האחים והאבא סיכמו כי יעשו, ככול יכולתם, להישאר בחיים; כאשר יוכלו – יגיעו ויפגשו בארץ ישראל. בפעם האחרונה שהתראו הייתה בחודש מאי 1944. מאז לא חודש הקשר. היו שמועות שראו את סבא יעקב עובד במכרות העופרת (הרעילות) בהרים, אולם השמועה לא אומתה. במידע שהגיע אלי מחיפוש במסמכי "הצלב האדום", רשום שהוא נספה במחנה מאוטהוזן באוסטריה. במסמכים אלו רשום שהוא הגיע ממחנה אושוויץ למחנה מאוטהאוזן ב-8.6.1944, היה במחנות גוזן (Gusen) ומלק (Melk) – מחנות משנה של מחנה מאוטהוזן. הוא נספה במחנה melk guarz ב-14.9.1944 מדלקת מעיים.

שני האחים, ישראל ומוקי, שרדו את שארית המלחמה בעבודה קשה, עבודת פרך לטובת הצבא הגרמני ובחיפוש מזון. מוקי, שהיה צייר, צייר ציורים ובעבור תפוח אדמה מכר אותם לשומרי המחנה. המחנה שבו שהו האחים שוחרר ע"י הצבא האדום ושני האחים החלו את נדודיהם. בסופו של דבר, הם הגיעו לבודפשט ושם הצטרפו להכשרת עולים לקראת העלייה (הבלתי חוקית) לארץ ישראל (עלייה ב'). לאחר תקופה יצאה הקבוצה דרך אוסטריה לאיטליה. התנועה הציונית אספה את כל יודעי העברית כדי לעזור בארגון העלייה.

מוקי (מרדכי), שהיה מבוגר יותר מישראל, יצא בקבוצה מוקדמת. את הקבוצה עצרו בנמל "לה ספציה" על האונייה "דב הוז". הם פרצו בשביתת רעב ובסופו של דבר קיבלו סרטיפיקטים (רישיונות עלייה חוקיים) והמשיכו עם האונייה "מרדכי גולומב" לארץ ישראל.

ישראל נשאר באיטליה, גויס לפלוגות המגויסות של "ההגנה" ועבר אימוני חיילות ונשק. האימונים היו לשם הגנה על הפליטים בתוך אירופה במהלך התנועה בדרכים לנמלי המוצא. הוא עסק בהברחת קבוצות פליטים דרך הרי האלפים – מאוסטריה לאיטליה. במהלך אחת ההברחות התעכב בנמל בארי, שם עגנה אוניית הנשק "לינו", אשר צוללני "ההגנה" פוצצו, והשתתף בקבוצת האיסוף, אשר תפקידה היה להתריע על הגעת כוחות בריטיים. [פרשת הלינו אירעה בשנת 1948, במהלכה טובעה ספינה בשם לינו, שנועדה להעביר נשק ותחמושת: מטען של 8,000 רובים ו-6 מיליון כדורים לסורים]. ישראל עלה על אוניית המעפילים "שושנה" (האונייה מהשיר המפורסם) בחוף מטפונטו [Metaponto] בדרום איטליה. המחנה הוסווה כבית משוגעים לילדי הפליטים, וכך מנעו מהבריטים לבא ולראות מה קורה בו באמת. באונייה "שושנה" הפליגו כ-80 פליטים.

מוקי מימין וישראל משמאל

האונייה הייתה, למעשה, ספינת דייג קטנטנה מעץ. לאחר מספר ימים, מול חופי לבנון, פגשו בלב ים את האונייה "שבתאי לוז'נסקי", אשר יצאה באותו זמן גם היא מאיטליה, ועל סיפונה כ-400 פליטים. אנשי "שושנה" עלו על האונייה "שבתאי לוז'נסקי" ו"שושנה" חזרה לחופי איטליה. האונייה עלתה על החוף באזור ניצנים, כאשר תושבים רבים מאזור הדרום, מרחובות ועד באר טוביה, חיכו על החוף ועזרו בהורדת הפליטים ובפיזורם. לרוע המזל, הפעולה התגלתה ע"י ערבי שהלך על החוף; הוא יידע את הצבא הבריטי, ששלח מטוס, ומיד אחר כך הגיעו גם החיילים. העולים החדשים והוותיקים התערבבו ושרפו את תעודות הזהות. החיילים לא ידעו מי רשאי להיות בארץ ומי לא; לכן היגלו את כל האנשים שהיו על החוף למחנה מעצר בקפריסין.

במחנה התארגנו קבוצות למידה ללימוד עברית וידע כללי על היישוב בארץ. ישראל ידע עברית מהבית והוא למד בע"פ את המידע על קיבוץ בארי (שבאותה תקופה היה ממוקם ליד גדרה), כגון: מה הם שמות חברי הקיבוץ וידע אף לתאר איך נראה הקיבוץ. לכן עבר בקלות את המבחנים, שערכו אנשי הבולשת הבריטית, כדי לראות מי עולה ותיק, הרשאי לחזור לארץ ישראל, ומי לא. לא רק שהצליח להגיע לארץ ישראל, הוא גם הצהיר שיש לו אישה (שלא הכיר קודם, ולמעשה לא ידעה עברית כלל); בזכות כך הגיעה גם היא לארץ. לאחר ההגעה נפרדו דרכיהם. העולים שהגיעו קיבלו תעודות מזויפות וישראל הצטרף בפועל לקיבוץ בארי. בתחילה עבד בחקלאות ובהגנה על המקום. כאשר לא הייתה מספיק עבודה – יצא לעבוד במפעלי "ים המלח" בסדום שם פגש את אשתו לעתיד. במלחמת השחרור שרת ישראל בהגנה על יישובי הדרום.

עם הקמת המדינה הצטרף לחיל המדע, שמקום מושבו היה בחיפה. בארץ נפגשו האחים ישראל ומוקי מספר בודד של פעמים. ב-27 מרץ 1948, (חג פורים), יצא מוקי למשימה של הבאת אספקה לקיבוץ יחיעם הנצור (בצפון הארץ, ליד נהריה). השיירה כללה 90 לוחמים ב-7 רכבים משוריינים. השיירה התגלתה ובקרבת הקשה נהרגו 46 חיילים וחיילת אחת; אחד הלוחמים היה מרדכי (מוקי) וולף.

למעשה, בשלב זה (למעט המשפחה שהתחיל להקים) נשארו לישראל 2 בני דודים: מאיר (לצי) פרנקל ומשה בלום. למרות שהם היו רק בני דודים תמיד התייחסה המשפחה אליהם כאחים – כי זה כל מה שנשאר! המסר העיקרי של אבא היה שהמשפחה תמיד במקום הראשון. חייבים לשמור על המשפחה ואסור לגרום למחלוקות, היכולות לגרום להתפרקות וקטיעת קשרים.

כאמור, היה ישראל ממיסדי המכון הביולוגי בנס ציונה ועסק בהנדסת מערכות. בזכותו רשומים כ-400 פטנטים במעבדות המכון, שהם סודיים, מטבע הדברים, ולא זיכו את ישראל בהטבות; כולם חסויים מידיעת הציבור, אך תרמו רבות לביטחון המדינה ועלייהם הוענקו לו תעודות הוקרה רבות. הוא גם שירת כמפקד הג"א בעיר מגוריו, נס ציונה.

עם פרישתו לגמלאות הצטרף לצוות הטכני של ב"ח איכילוב, בתפקיד של עוזר המהנדס הראשי; שם השתתף בוועדה ממשלתית להפקת לקחי מלחמת המפרץ. יעל מעידה שאביה למד בלי סוף, ימים כלילות.

ועתה נחזור אל יעל ואל סיפור ילדותה המיוחד. על דעתה של יעל – אני משתפת את סיפור מחלתה ואת ההתמודדות מעוררת ההשראה שלה. להלן תמצית מהתיעוד של יעל:

"נולדתי בסוף נובמבר 1951. את השנים הראשונות של ילדותי העברתי בגדרה לאחר שהורי עזבו את קיבוץ בארי שהוקם תחילה בגדרה (בארות נחאביר, בארי הישנה). בהגיעי לגיל שנתיים קיבל אבי עבודה במכון למחקר ביולוגי. עברנו לנס ציונה, גרנו בצריף קטן בשכונת העולים "עמידר". בשכונה היו שפות וריחות מעדות שונות והאינטגרציה בה הייתה לא רק מילה יפה אלא מומשה הלכה למעשה. בהיותי בת 6 עברנו להתגורר במכון למחקר ביולוגי בנס ציונה. גרנו בבית קטן. החצר הייתה אינסופית כי שוטטנו בכל רחבי המכון. החיים במכון תרמו רבות לעיצוב אישיותי. נחשפתי, ואף שותפתי, במהלכים היסטוריים: המצאת החיסון לפוליו, מציאת חיסון לאדמת, עליו עבדה המדענית וונדה קלינברג, אשת המרגל מרקוס קלינברג; היא ניסתה לשכנע אותי להתחסן והוא לימד אותי לשחק שחמט; מציאת חומרי הדברה ליתושים; נסיוב לרעל נחשים. אבא נהג להעיר אותנו בלילות כדי שנצטרף אליו למשימות חשובות, כמו איסוף דגימות שתן של חולים מבתי חולים והעברתם לשדה התעופה - על מנת לשלוח אותן לשוויץ - לטיפולו המסור של ממציא החיסון לפוליו, דר' יונה סאלק, אשר הפיק מהן, באמצעות נגיף מומת, חיסון, הניתן בזריקה. ואנחנו, ילדי עובדי המכון הובלנו באישון לילה לתל אביב כדי לקבל את החיסון. עם בואו לביקור בארץ הופקד בידי הקטנות זר שושנים ענקי וקוצני אותו הגשתי למדען המכובד - קבל עם ועולם. באותן שנים התחלתי לסבול מכפל ראייה, מכאבי ראש ומסחרחורות שגרמו לבחילה. הייתי מבלה ימים רבים במיטה, בחדר חשוך, בציפייה שזה יעבור. רופא המשפחה נהג לשלוח אותי לא.א.ג, שהיה שולח אותי, באופן שיטתי, לצילום גולגולת ומכניס דרך האף שיפודים לסינוסים...תענוג מפוקפק.

במקביל אבי לקח אותי להתעמלות עיניים אצל פרופ' קנט קזאלו בתל אביב - חוויה מרגשת בפני עצמה לילדה בת עשר בשנות החמישים. הודבקה לי מדבקה על משקפי ראייה, כל פעם על עדשה אחרת כדי לחזק את העין העצלה. לא רק עין עצלה היתה לי. באותם ימים התחלתי לחוש עייפות וחולשה בגפיים. הילדים בכיתה לעגו לי וגם המורים טענו שאני עצלה ומפונקת.

למרות מאמצי להשתתף בפעילות עם שאר הילדים העדפתי לשבת בצד ולהתבונן בהם. נעדרתי גם ימים רבים מבית הספר. לבית הספר התיכון, שהיה ממוקם על הגבעה, התנהלתי בקושי. משיעורי התעמלות התחמקתי. כשכפף עלי ריצה - הגעתי תמיד אחרונה, הרגשתי מובסת ומושפלת. בשיעורים לא היה לי כוח להחזיק את הראש, לכן ישבתי עם ראש מורכן על כפות ידי, כשהמורים חשבו שאני ישנה ושאלו איפה הסתובבתי בלילה. מטיוולים שנתיים ניסיתי להתחמק - וכשלא צלח בידי, הייתי נגררת על ידי אחד הבנים, כששאר הבנות מביטות בי בלעג וזילזול. שוב דבק בי הכינוי מפונקת ועצלנית.

בזכות מגורי במכון, דורגתי בסיווג ביטחוני הגבוה ביותר כצפנית בחדר כתבי סתר בחיל הקשר. למרות החולשה בגפיים, סיימתי בטירונות את המסע בשארית כוחותיי. את השירות הצבאי עשיתי בתחילה במטכ"ל ואחר כך - בצריפין.

את ההריונות עברתי בעייפות מתמדת, ולפעמים, בחולשה עד כדי עילפון.

בגיל 25 עברתי ניתוח לתיקון כפל ראייה בבית חולים "קפלן".

בשנת 2005, אחרי דלקות ריאה חוזרות ושיעול טורדני, התגלה אצלי גידול ממאיר בבלוטת התימוס. לאחר הניתוח קיבלתי הפניה ליחידה האוטואימונית ואחרי שיטוט במסדרונות בית החולים, הגעתי לתדהמתי, למשרד של המחלקה לטיפול בטרשת נפוצה. שם הסבירו לי שיש לי מחלה שנקראת **מיאסטניה גראביס (Myasthenia Gravis)**: מחלת חיסון עצמי; יכולה להופיע בכל גיל, אולם נוטה להופיע יותר בין גיל 20-30 בנשים, וכן בעשור השביעי לחיים, ללא הבדל בין המינים. לעיתים המחלה קשורה לפתולוגיה בתימוס, שהינו איבר של מערכת החיסון המצוי בבית החזה).

וכך, בגיל 54 הבנתי, שמגיל 8 אני מתמודדת עם מחלה נדירה, חשוכת מרפא ודימוי עצמי שלילי. ואז החלו הטיפולים ביחידה האוטואימונית על ידי הרופאים והצוות המלומד והמסור של בית חולים "שיבא". למרות הקשיים הפיזיים, לא דילגתי על שום שלב בחיי: שירות צבאי, נישואין ו-3 ילדים, קריירה בתחום האמנות. ייתכן שלא הייתי מגיעה לכך עם הידיעה שאני לוקה במחלה חשוכת מרפא. כל חיי יצרתי בתחומי אומנות שונים, שהותאמו בצורה אינטואיטיבית ליכולות שלי."

כבר כילדה בת 9, גילתה יעל את אומנות הפסיפס והחלה לאסוף ולצרף אבנים, בצבעים שונים, לתמונות. כל חייה ציירה, רקמה וארגה תוך שימוש בחומרים שמקורם בטבע הסובב אותה. במהלך השנים רכשה ידע ויצרה במגוון תחומי האמנות, גרפיקה, היסטוריה של האמנות, רקמה, צורפות, עיצוב, גילוף בעץ וציור.

בשנת 1998, לאחר מותו של אביה ממחלה, נסעה יעל, עם האימא, שגם היא רוקמת מרשימה, להשתלם במרכז ללימודי פסיפס ברֶנוֹנָה [Ravenna] שבאיטליה, שם למדה את הטכניקה העתיקה של אומנות הפסיפס.

בשנת 2001 למדה בפילדלפיה אמנות רחוב בפסיפס, מחומרים ממוחזרים, אצל האמן ישעיהו זגר. יעל הייתה חברה בארגון הבינלאומי לאומנות המוזאיקה המודרנית, הציגה והשתתפה בכנסים ברחבי העולם, איטליה, סקוטלנד, ברזיל, ארה"ב, אנגליה ועוד.

בהשראת האדריכל גאודי מברצלונה, הייתה יעל בין הראשונים בארץ ליצור פסיפס מודרני, בר קיימא ומחובר לסביבה, בשילוב תכנים של יודאיקה, מסורת יהודית וישראלית, ושילוב חברתי. מרבית עבודות הפסיפס בוצעו בשיתוף הקהילה, תוך התייחסות למקורותיה, ובעיקר בשיתוף הדור הצעיר, תלמידים ממוסדות חינוך ובעלי צרכים מיוחדים. זאת תוך הענקת כלים של חינוך אמנותי, יצירה סביבתית ועבודה משותפת. ביצירות הפסיפס מוחה יעל על הזמניות והבזבזנות בחברה העכשווית. ומשמרת את העבר לטובת העתיד.

יצירותיה מפארות מבנים ומוסדות חינוך ברחבי המדינה, ובתי אספנים בארץ ובעולם.

העבודה בפסיפס הינה עבודה פיזית קשה. עם התגברות מחלתה נאלצה יעל לחדול מעבודות הפסיפס וכיום עוברת יעל בין תחומי האמנות הפלסטית השונים ומשלבת יצירה בטקסטיל וציור בצבעי שמן. בכל יצירותיה עוברת כחוט השני זיקתה לטבע, לחומר הגולמי וליצירה ברת קיימא. בציוריה של יעל ניתן לחוש בטבע המתפרץ על ידי שימוש בצבעים ומרקם המביעים תמונות וסצנות אותן היא חווה בסביבתה. התפעלותה מעונות השנה, תעצומות הטבע, וצבעי הפריחה בולטים בכל יצירותיה. ביצירות הטקסטיל והצורפות שלה משתמשת יעל בחומרים גולמיים ומשלבת טכניקות של רקמה, סריגה, צביעה בצבעים טבעיים, הדפסה אקולוגית ושזירת חרוזים וקישוטים שכולם טבעיים ואורגניים. גם ביצירות אלו משלבת האמנית את ה"אני מאמין" החברתי שלה – על ידי שימוש בטכניקות מסורתיות מכל העולם ושילוב עבודות יד של נשים יוצרות מכל קשת החברה. עבודותיה מוצגות היום בגלריית "בית הבד" ברובע היהודי בירושלים ובגלריה "קירות מדברים" בראשל"צ. תערוכות רבות של יעל הוצגו במשך השנים במקומות שונים בארץ. להלן פירוט שלהן:

תערוכות

תערוכת יחיד של ציורי שמן בגלריה פרטית ברחובות - 1976

תערוכה קבוצתית של עבודות פסיפס בבנייני האומה - 1998

תערוכת יחיד במוזיאון בית התנ"ך ע"ש דוד בן-גוריון בתל אביב - 2000

תערוכת יחיד וסדנה לסטודנטים בחוג לאמנות באוניברסיטת בר-אילן - 2000

כפר יונה, גן מקראי, 2004

יצירות במרחב הציבורי

1999-2000 - הרובע היהודי בעיר העתיקה, ירושלים. [דרושה הבהרה]

1999-2000 - נס ציונה: גבעת הצבר; חטיבת ביניים מנחם בגין; בית הספר הדר; הקאנטרי קלאב; בית הספר תיכון על שם דוד בן-גוריון.

2000-2004 - רמלה: חטיבת ביניים נווה יהונתן; בית הספר הריץ; בית הספר אופק; בית הספר שרת; מתנ"ס ערבים-יהודים; בית הספר רעות. במימון איגוד ערים לאיכות הסביבה.

2003 - קיבוץ גרופית: פרויקט עם קבוצת הנוער "אדום" בני נוער מעליית אתיופיה. [1]

2003 - גן מקראי כפר יונה: פרויקט של המחלקה לשיפור חזות מבני חינוך במשרד החינוך.

2004-2005 - יבנה: פסיפס שבעת המינים ברחוב הסנהדרין; פסיפס צומת דרכים לאורך ההיסטוריה על קיר הספרייה העירונית; פסיפס שישה סדרי משנה בגן הסנהדרין; קיר המתנ"ס. פרויקט משותף איגוד ערים לאיכות הסביבה ועיריית יבנה.

2004 - ראשון לציון: בניין היקב, בשיתוף תלמידי בתי הספר בעיר; רחוב זד"ל: משחקי ילדים משנות החמישים, משולב בשירי חיים נחמן ביאליק וזיכרונות ותיקים.

2004 - כפר הנוער ותיכון בני עקיבא - תר"מ חרב לאת עמק חפר.

2002-2004 - רחובות: בית הספר תיכון דה שליט, במימון איגוד ערים לאיכות הסביבה; מתנ"ס אושיות, תרומת נער בר מצווה מארצות הברית; מתנ"ס קריית משה, תרומת הקהילה האמריקאית לבני הנוער מהעלייה האתיופית.

2004 - כפר הנוער יענה ז'בוטינסקי בבאר יעקב.

2004 - מועצה מקומית מרחבים; בית ספר מבוזע, במימון תוכנית קרב למעורבות בחינוך.

2004 - נווה הרצוג, פנימיית נוער דתי רשת החינוך בני עקיבא.

2004 - כפר הנוער עיינות, המועצה האזורית גן רווה.

2005 - לוד: בית הספר גני יער; בית הספר גני אביב; בית הספר אורט.

2005 - חולון: מרכז נופש וספורט.

גם באתר שלנו יש תערוכה של מבחר יצירותיה. [Carpati.org.il – גלריה – התערוכות שלנו]

קישור לעבודות של יעל ב"יד בן צבי", אתר סקר אמנות הקיר:

<https://www.wallart.org.il/artwork/?search=&artist%5B%5D=114&submit=%D7%97%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%A9>

קישור למסע השורשים בשנת 2015, עם רוברט דרוב

<https://youtu.be/1KqFN8VPy9w?si=7Px0ueDZpVMb70px>

ליעל אחות, נירה לסטר ואח, אמיר וולף. היא נשואה לאבי פורטוגז משנת 1971 ולהם שלושה ילדים: דר' עדי פורטוגז, היסטוריון, מנהל את ארכיון בן-גוריון בשדה בוקר ומתגורר במדרשת שדה בוקר, דר' נועה שטרית – רופאת עיניים (ברחובות) ודר' עומרי פורטוגז – רופא פנימי. לבני הזוג 8 נכדים. אתר הפייסבוק של יעל [יעל וולף פורטוגז] עשיר בתיעוד קורות המשפחה ומבחר מן העבודות שלה. בחרנו כמה תמונות, המתמצות את הסיפור המשפחתי של משפחת וולף – פורטוגז.

הסבא של יעל, יעקב וולף, ואשתו שרה, עם שלושה מבניהם – לפני הגירוש מן הבית

רשימת הציוד שהוחרם על ידי ההונגרים, וחתמתו של הסבא, יעקב וולף

Wolf	Jakab	nagybereznai lakostól őrizetbe vett értéktár-yakról
1.	1 drb ✓	arany pecsétgyűrű súly nélkül
2.	1 drb ✓	arany gyűrű kő nélkül
3.	2 drb ✓	arany fülbevaló súly nélkül
4.	1 drb ✓	ezüst lánc / medállal
5.	1 drb ✓	ezüst óra fedél
6.	1 drb ✓	melletti
7.		47 pengő 02 fillér

10399
Tanuk: *[Signature]*
Wolff Jakob ✓
ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
2. sz. sz. 2010
231.

ההורים ישראל וקלרה וולף, חלוצים בקיבוץ

בארי [איזו תזכורת היסטורית טרגית למה שקרה לאנשי בארי...]

יעל ואביה, ישראל, בילדותה

ההורים, קלרה וישראל, עם הבנות יעל ונירה

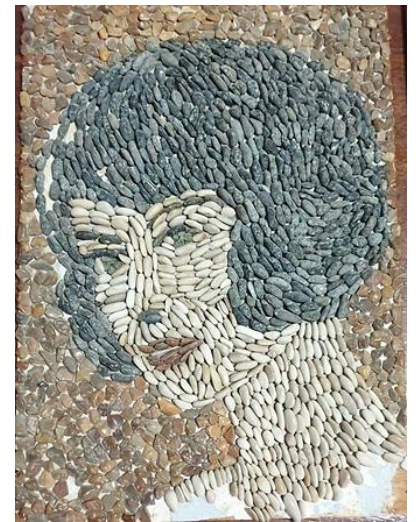
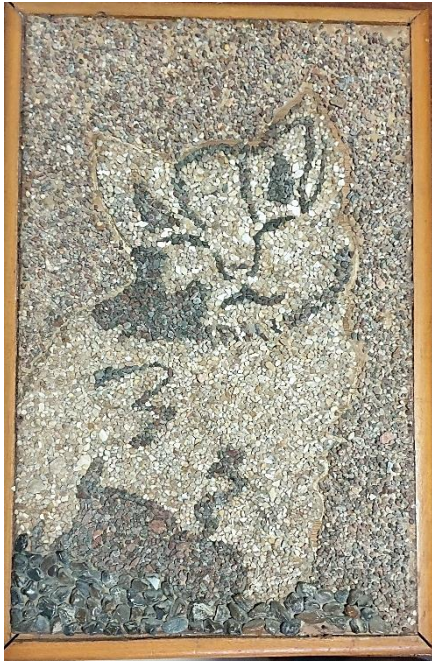

האב, ישראל וולף, מקבל פרס, אחד מיני רבים, על תרומתו לביטחון המדינה

על קברו של הדוד, מרדכי-שמואל (מוקי), אשר נפל במלחמת השחרור בשיירת יחיעם: יעל ואחיקה, אמיר ונירה. הוא קבור בקבר אחים בבית הקברות הצבאי בנהריה [לידו קבור חלל נוסף מקרב זה, משה הופמן, יליד וולובה]

חיים דרורי בן טובה ונחום נוכד 172417 ברופניה עלה בהתצ"א נפל בקרב בדרך ליחיעם ט"ז באדר ב' התש"ח בן 22 בנפלו תוצב"ה	מרדכי-שמואל (מוקי) וולף בן שרה ויעקב נוכד בצ'בוטלובקיה בהתש"ו נפל בקרב בדרך ליחיעם ט"ז באדר ב' התש"ח בן 20 בנפלו תוצב"ה	בשה (בסקו) הופמן בן אסתר וליאו נוכד בצ'בוטלובקיה בהתש"א נפל בקרב בדרך ליחיעם ט"ז באדר ב' התש"ח בן 20 בנפלו תוצב"ה

עבודות הביכורים של יעל,
ילדה צעירה ביותר:
משמאל עבודה עם אבנים קטנטנות שנאספו בחוף אילת;
באמצע ומימין עבודות עם אבנים שנאספו בחוף הכנרת

גלריית "בית הבד" בירושלים: קיר פסיפס של סיפורי המקרא משנת 2000 - יעל עם מזמין העבודה, אביר נשיא

הפסיפס בנס ציונה, ברחוב מרגולין, בשכונת גבעת הצבר; גודלו 5 מטר על 2.5 מטר.
הוא נעשה על ידי תלמידי בתי הספר של נס ציונה לרגל חגיגות ה-120 [2001] למושבה, שהייתה לעיר

2006: פסיפסים על קיר יקב ראשון לציון

דוגמיות מהשפע היצירתי של יעל

פסיפס לזיכרו של האב על קיר בנין ההנהלה הישן במכון הביולוגי
בנס ציונה. הכיתוב: בחכמה בתבונה ובדעת, שמות ל"א ג'

קברו של האב, ישראל וולף, המעוטר בעבודת פסיפס של יעל. על
המצבה רשום: לזכר הוריו, אָחיו, יוסי ואלכס, שנספו בשואה הי"ד

משפחת וולף-פורטוגז בהרכב מלא: מקדימה יעל ואבי, בעלה,
עם האימא של יעל, קלרה וולף, לבית שניצר.

מאחור (מימין): מיכל שלום-פורטוגז ועומרי [עם בניהם איתמר ויפתח], דר' נירית הוכמן-פורטוגז ועדי [וילדיהם
אלון תומר ומיכל], נועה שטרית-פורטוגז ובעלה, דר' שלומי שטרית [וילדיהם נעמה מיכאל ותמר]

**ברוכה תהיי על עשייתך האומנותית והעשייה למען הקהילה.
החוסן האישי שלך הינו מסר משמעותי ומעורר השראה!**

כתבה: רותי פיקסלר. לתגובות: ruthfixler@walla.co.il 050-5643299